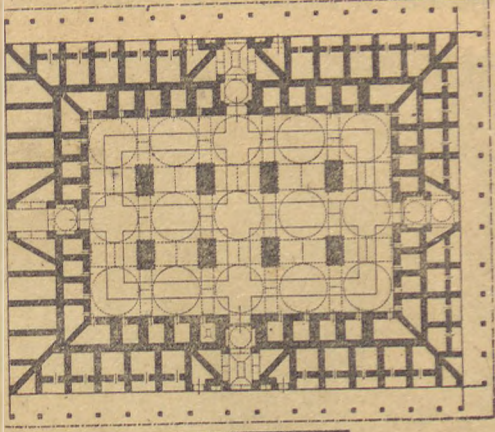

zaziye» denilmiş olması itibariyle Bezciler Çarşısı denildiği gibi Sandal Bedesteninden daha eski olması bakımından «Bedestanı Atık» Eski Bedesten, 924 (1518) de Mehmet Fenari tarafından yapılmış olup İstanbul Belediye Kütüphanesinde bulunan Ayasofya Vakıfları

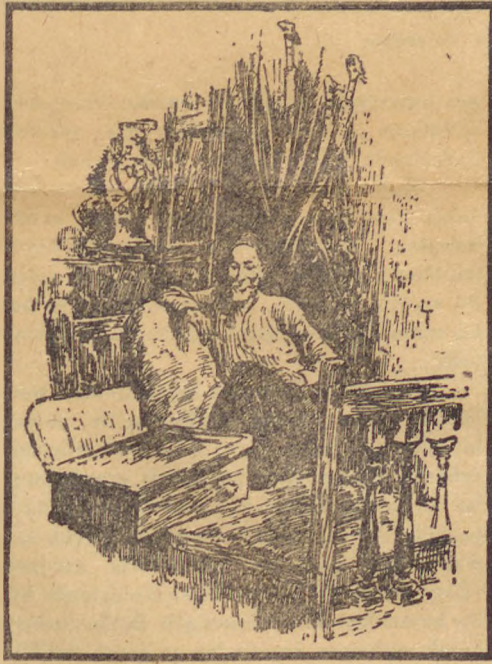

Bedestenin plânı

Yüksek mimar Saim Ülger tarafından çizilmiştir

BEDESTEN (Eski veya Küçük) —

İstanbul'un «Büyükçarşı» adıyla tanınan ve büyük bir kısmının üstü örtülü olduğu için «Kapalıçarşı» da denilen çarşı manzumesi; 30700 metre karelik bir sahaya kurulmuş

Eski bir resme göre Bedestende bir dükkân

deFTERinde Sandal Bedestenine «Bezzaziyat-alkûbra» Büyük Bedesten denildiğine göre Küçük Bedesten ve asırlarca kıymetli ve antika eşyanın satış yeri olduğu için Cevahir Bedesteni adları da verilmiştir. Sadece Bedesten de denilir.

Bedestenin yapı özellikleri: Bedesten Kuyumcular Çarşısına açılan kapısının üstündeki hâlâ mevcut ve Bizans arması olan kanadı açık kartal şeklinden de anlaşıldığı üzere Bizanstan kalmadır. Esasen Fatih devrinden bir asır kadar önce İstanbul'u ziyaret etmiş olan meşhur arap seyyahı İbni Batuta, Bedesten ve Çarşıdan bahsetmekle bunun böyle olduğunu teyideder. Diğer taraftan Fatih'in Eski Bedesten ile etrafındaki sekiz yüz kırk dokuz dükkânı vakfetmiş olmasına bakılırsa, Türklerin çarşısı muhtelif zamanlardaki ilâvelerle dört defa kadar genişlettikleri anlaşılır.

Bin seneden fazla bir tarihe malik olduğu sanılan Bedestenin duvarları altı metre kalınlığında ve çok sağlamdır. Bedestenin içinden ölçülmek şartıyla uzunluğu kırk sekiz ve genişliği otuz altı metredir. Duvarların içinde her üç dükkâna bir tane tesadüf etmek üzere yirmi dört mahzen vardır. Bedestenin içerisinde kalın fil ayakları kurulmuş, bunların üst tarafındaki aralıklar tonozlarla örülmüş ve üstlerine kubbeler oturtulmuştur.

Bedestenin dışarıdan görülen kubbeleri yirmi üç tanedir. Fakat bunlardan sekiz tanesi fil ayakları üstüne oturtulmuş olduğu için içeriden bakılınca ancak on beş kubbe görülür.

Bedestenin dört kapısı vardır. Bunlar Kuyumcular Caddesine açılan «İnciciler Kapısı», Sahafklar Çarşısına açılan «Sahafklar Kapısı», Takkeçiler Caddesine açılan «Zenneciler Kapısı» ve Keseciler Caddesine açılan «Kolancılar Kapısı»dır. Fil ayaklarının etrafında ve bu kapıları birbirine karşılıklı olarak bağlayan doğrultular boyunca sokaklar vardır ve bu sokakların her iki tarafında mal teşhiri ve satışı için sekiler yapılmıştır. Bu sekiler üstünde veya arka tarafta duvarlara bitişik dolaplar vardır. Tacirler her akşam Bedesten kapanmadan önce kıymetli eşyalarını bu dolaplara koyup kilitletler. Bunun içindir ki Bedestende dükkânı olan ve burada ticaret yapan kimselere «Dolap sahibi» denirdi.

Bedestenin vaktiyle ticarete mevkiî: Eskiden, Bedestende «Dolap sahibi» olmak ticaret âleminde büyük bir

birer katlı üç bin dükkânı, içinde gene dükkân gibi kullanılan bin kadar odanın bulunduğu ikişer veya üçer katlı hanları, on sekiz kapısı ve altmış bir sokağı ile âdeta bir kasabadır.

Bu çarşıda iki bedesten vardır. Bunlardan «Sandal Bedesteni» denilen Büyük veya Yeni Bedesten'den sırası gelince bahsetmek üzere şimdi yalnız, çarşının çekirdeğini teşkil eden Eski veya Küçük Bedesten hakkında bilgi vereceğiz.

Bedestenin aslı «Bezistan» veya «Bezzazistan» olup sonra «Bedestan» ve daha sonra da «Bedesten» denilmiştir. Bazı kimselere göre «Bezistan» adı bu kabil yerlerde bez ve kumaş, bazılarına göre de bez veya bezze denilen harb ganimetlerinin satılmasından gelmektedir. «Bezzazistan» ise her türlü kumaş satan tacirlere verilen bezzaz adı dolayısıyledir.

Mevzuumuz olan Bedestene; Fatih'in arapça bir vakfiyesinde «Suk-al-bez-

itibar sağlardı. Bedestende, yukarıda bahsettiğimiz dolaplardan başka dükkânların altlarında demir sandıklar da bulunur; bunlara gerek Bedestendeki tacirler, gerek Bedesten dışındaki kuyumcular veya şehir halkından bazı kimseler bir bedel karşılığında kıymetli eşyalarını ve mücevherlerini koyarak sakla-

törenle açılır ve akşam gene törenle kapatılır. «Duacı»nın, duayı bitirdikten sonra dellâllara «Tavevîk yapılmıyacak, mal kapatılmıyacak, kefilsiz mal alınıp satılmıyacak» yolundaki öğüdüle alış veriş başlardı. Açık arttırmalı satışlarda on bin kuruştan fazla değerli mallar yalnız perşembe günleri padi-

yankıları çok görmemek lâzımdır. Çünkü, bu kanunla yapılmak istenilen şey; Atatürk'ün 1936 ekim ayında, Büyük Millet Meclisinin toplantı yılını açış nutkunda ifade eyledikleri gibi, «her Türk çiftçi ailesinin, geçineceği ve çalışacağı toprağa malik olması» idi ki, bu tam mânasile bir ziraî reform hareketidir.

Osmanlı İmparatorluğundaki toprak meseleleri ve toprak mülkiyeti, burada inceleyeceğimiz konunun dışında bırakılmıştır. Çünkü, o devirde münakaşa ve tatbik edilmiş olan usuller ve tedbirler, ancak o zamanın ihtiyaçlarını karşılamak için girişilmiş hareketlerdi. Halbuki, Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu ile takibedilen gaye; Birinci Cihan Harbinden sonra bütün dünyada duyulan ziraî reform ihtiyacının yurdumuzdaki realitelere uygun bir şekilde ifadesinden başka birşey değildir. Bu itibarla, konumuzu, yeni Türk devleti ile başlatmayı muvafık bulmaktayız.

İstiklâl Savaşı, bir halk hareketi ve bir kurtuluş mücadelesi damgasını taşımaktadır. Bu hareketin mahsulü olan genç Türk devleti, toprak meselelerine, kuruluşunun daha ilk günlerinde ilgi göstermiş ve toprakta çalışanları, bu memleketin hakikî sahipleri ve efendileri olarak vasıflandırmıştır. Fakat, ne 20 ocak 1921 tarihli ilk Anayasada, ne de 29 ekim 1923 tarihli ve ilk Anayasaya ek kanunda, hattâ ne de gerçek ve ilmî mânasile tam bir Anayasa olan 20 nisan 1924 tarihli ve 491 numaralı «Teşkilâtı Esasiye Kanunu»nda, ziraî bir reform hareketini istihdaf eden hükümlere tesadüf edilebilir. Bu hal, 1937 yılında, Anayasa'nın değiştirilmesine dair olan 3115 numaralı kanunun kabulüne kadar böyle devam eylemiştir. Fakat, Tarım Bakanlığı, yurttaki toprak mülkiyetinin, gerek iktisadî icaplara, gerekse içtimâî adalet kaidelerine aykırı bir şekilde dağılımını düzeltmek maksadını güden kanun tasarıları hazırlamağa, daha 1925 yılında başlamış bulunuyordu. Ancak, bu teşebbüslerin fiilî sahaya intikal edememesinin âmillerini, bu gün şu suretle hülâsa etmek belki yanlış olmaz:

a) Hükümetin, böyle bir teşebbüsü başarmak için ilmî ve fennî bakımdan hazırlıksız ve istatistik malûmatı noktasından tedariksiz ve eli boş bulunması,

b) İnkılâbın ilk yıllarında, karşı ve muhalif düşüncelilerin henüz siyasi bir kuvvet olarak mevcudiyetlerini muhafaza etmekte olmaları,

c) Bu kadar geniş ve şumullü bir iş için gerekli olan malî, iktisadî ve teknik vasıta ve personelden mahrumiyet,

d) Devletin temel direği olan Anayasada, bu hususta muharrik ve kolaylaştırıcı bir hükmün ademi mevcudiyeti.

Lâkin, her ne pahasına olursa olsun, bu işi başarmak lâzımdı. Zira, nüfusunun yüzde seksenini köylüler teşkil eden ve halkın egemenliği esasına dayanan devletimiz, bünyesinin tabii ve zarurî bir mahsulü olarak ziraî reform hareketine girişmek, tamamen topraksız veya toprağı yetmiyen çiftçi ve köylüyü toprağa sahip kılmak mecburiyetinde idi. Aksi halde, büyük toprak mülkiyetine dayanan unsurların köylü üzerindeki tesir ve nüfuzları, hem iktisaden, hem de siyasi bakımdan rejimimizi zayıf, verimsiz bırakmakta devam edecekti.

Kapanlıca'dan eski bir görünüşü

tırlardı. Yetimlerin hesap ve paraları da her yetime ayrılmış sandıklar içinde Kassam tarafından gene burada saklanırdı. Bu bakımdan Bedesten vaktiyle önemli bir iktisadî müessese ve âdeta bir bankaydı. Oradaki sandıklar, yangından ve hırsızlıktan masun olmak bakımından bankaların şimdiki «Özel kasalar» dairesi yerini tutardı.

Bedestenin eski muhafaza ve idare teşkilâtı: Bir taraftan kıymetli eşyanın alım satım borsası, diğer taraftan da kıymetli eşya bankası olan Bedesten, «Bölükbaşı» denilen on iki kişi tarafından muhafaza edilirdi. Bunlar açık arttırma ile satışlarda dellâllik da yaparlardı. Bölükbaşılara saraydan tayin edilmiş «Nanpareci» ile «Küçük ağa» nezaret ederlerdi. Bölükbaşılar birbirlerine zincirleme kefindiler ve ellerinde ayrı ayrı fermanları vardı. Münhal oldukça yeni bölükbaşının eskiler tarafından seçilmesi gelenek olmuştu. Bunlara sonradan on iki gezgin dellâl ilâve edilmiştir ki bunların vazifesi Padişahlar değıştikçe taşraya haber ulaştır-

Bugünkü Kapanlıca'dan bir görünüşü

mak, bedesten dışı, evlerde açık arttırmalı satışlarda dellâllik etmek ve Kassam Mahkemesi açık arttırmalarını idare etmekte.

Bedesten her sabah, bölükbaşılardan «Duacı» adı verileni tarafından dua edilerek

şah huzurunda yapılır ve bunları idare eden dellâllara «Huzur münadisi» adı verilirdi. Bedestende dellâllik hakkı yüzde yarımды.

Meşrutiyete kadar vakıftan ele ve elden vakfa geçe geçe gedik olarak alınıp satılan dolaplar, Meşrutiyetten sonra mülkiyete inkılâbetti. Daha doğrusu vakfiyete girdi. Bu suretle dolaplar, hem musakkafat ve hem de vakfa bağlıdır. Hattâ tanzifat da verilmektedir.

Akşamları Bedesten kapandıktan sonra içeride kalan nöbetçi bölükbaşı ile yamağı bir ellerinde kalın birer sopa, bir ellerinde tabanca olduğu halde her tarafı arayıp tararlar ve sabaha kadar kol gezerlerdi. Bunların yanında ayrıca bekçiler de vardı. Birçok kıymetli mal, para ve mücevherin asırlarca «Emniyet sandıklığı»nı yapan Bedestende hiçbir hırsızlık tesbit edilmemiştir. Bütün bunların gerek muhafaza ücretinden ve gerek dellâllik hakkından yüzde yirmisi bölükbaşılardan «Bekçibaşı» denilene verilir, gerisi öteki onbir bölükbaşı arasında paylaşılırdı.

Bedestenin şimdiki hali: Meşrutiyetten sonra parlaklığını yavaş yavaş kaybetmeğe başlayan Bedesten; bankaların çoğalması, hırsızlık korkusunun azalması ve bilhassa açık arttırmalı satışların oradan kaldırılmasıyla tam bir sukuta uğramıştır. Yavaş yavaş muhafaza teşkilâtı da bozularak bugün bir bekçibaşıyla arkadaşları tarafından muhafaza edilmektedir. Hulâsa, Bedesten bugün önemini tamamiyle kaybetmiş bir çarşıdan başka birşey değildir. (S. Ata)

ÇİFTÇİYİ TOPRAKLANDIRMA

KANUNU — Geçen aylar içinde, memleketimizde, üzerinde en çok konuşulup münakaşası yapılan mevzulardan biri de, topraksız veya toprağı az çiftçilere toprak dağıtılmasını istihdaf eden kanun olmuştur. Gerçekten, böyle bir konunun, yurt içinde uyandırdığı

